

Мезенцева А.С.
Комунальний заклад
Харківський ліцей №24 імені І.Н. Питікова
Харківської міської ради
Харків, Україна

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ПРОЄКТІВ ДЛЯ СТИМУЛЮВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Модернізація освіти кінця XX - початку XXI ст. відзначається появою соціокультурного феномену, пов'язаного з вимогами підвищення ефективності навчально-виховного процесу, методу проекту. Вчені визначають метод проектів як відкриту педагогічну систему, яка містить певну сукупність взаємопов'язаних засобів, методів і процесів, необхідних для створення організованого та цілеспрямованого педагогічного впливу на формування особистості учня. Він пов'язаний з побудовою нових освітніх моделей реалізації особистісних якостей учнів, формування емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього світу та набуття творчого досвіду. Його застосування спрямовано на отримання нового знання чи продукту з наступним доказом ефективності побудованої моделі щодо досліджуваного об'єкта [4, с. 15]. Початкова школа – перший освітній рівень, який закладає підвалини нового розуміння світу, себе в цьому світі, опосередкованого типу пізнання. Академік О. Савченко, вказуючи на важливість початкової ланки освіти, слушно зауважує, що з початкової школи виростає вся освіта: «...Початкова школа – це корінь шкільної освіти» [9, с. 4]. Вчена вказує на особливу значущість початкової школи з деяких причин: у цьому віці на основі ігрової діяльності визріває навчальна, якою дитина обов'язково має оволодіти; багатство вказаного віку на ресурси, які необхідно вчасно виявити та розвинути. Пластичність психіки, готовність сприймати й наслідувати, природна допитливість, емоційність сприятимуть повноцінному вихованню, навчанню, розвитку особистості молодшого школяра [9, с. 4].

Сутність та роль методу проекту як творчого стимулювання діяльності молодшого школяра полягає у розвитку пізнавальних інтересів, практичних умінь та формуванні особистісних якостей. Сучасна початкова школа – це складний комплекс, що має гуманітарний, соціальний та організаційно-структурний зміст, де системотворчим фактором виступає навчальна мета. Одним із функціональних компонентів виступають знання учнів. За сучасними уявленнями, найвища їх точка – усвідомлення наукової картини світу. Розкриваючи значення проектного навчання, слід наголосити на його значущості в організації навчання та самостійної роботи дитини. Початкова школа має сформулювати у здобувача освіти бажання діяти самостійно. Самостійна робота – це робота, яка виконується учнями за завданням та під контролем вчителя. Адже тільки в процесі самостійної роботи та пошуку нових для нього рішень учень зможе проявляти та розвивати своє творче мислення,

продуктом якого є особистісні судження та оцінки. Будь-яка самостійна робота повинна, безумовно, носити цілеспрямований характер, що спонукає учня до активного пізнання та творчої діяльності. Самостійність у проектному навчанні визначається особистісною мотивацією, проектним завданням та здатністю знайти практичне застосування задуманого. Самостійність проявляється у кінцевому результаті і передбачає внесення змін у соціокультурній життєдіяльності учнів.

Сьогодні для побудови успішної кар'єри людині необхідно безперервно опрацьовувати абсолютно незнайому для себе інформацію та приймати індивідуальні, усвідомлені способи вирішення проблем. На сучасному етапі проектний метод забезпечує оптимізацію процесу навчання, насичує його інтерактивними засобами, здійснює взаємозв'язок навчальної та позанавчальної роботи. Найбільш продуктивно, на наш погляд, відбувається просування проектної діяльності у початкових класах у рамках предмета «Я досліджую світ». У змісті предмета є великі можливості навчання творчої діяльності. Найбільш яскраво це проявляється при захисті творчих проектів, проведенні досліджень та експериментів, у дискусіях тощо. Найважливішою умовою формування досвіду творчої діяльності є створення в процесі навчання емоційного тла – естетичного, морального, соціального, пізнавального та ін. до світу. Отже, головне завдання формування творчої діяльності є аксіологічна насиченість всього освітнього процесу.

Варто відзначити, що в результаті різноманітної діяльності учні опановують пізнавальні, дослідницькі, практичні, оціночні вміння, вчаться інтегрувати їх, спілкуватися один з одним. На основі даних умінь у дітей формується проектувальний досвід. Він включає загальний аналіз ідей та проблем, моделювання проектної інформації, евристичне прогнозування, підготовку технологій реалізації проектів, конструювання проектних результатів, рефлексію. Окрім того, цей досвід постійно збагачується на інших предметах навчання. На кожному з цих етапів дитина вчиться вмінню планувати свою діяльність, неординарно мислити, розмірковувати, робити логічний ланцюжок висновків, аналізуючи свою діяльність, тобто розвиває своє творче мислення. Виконання будь-якого нового проекту – це творчість для учнів. Творча діяльність у формуванні особистості молодшого школяра грає пріоритетну роль. Творче мислення – це складний процес розумової діяльності, що ґрунтується на засвоєних наукових поняттях та сприяє створенню нових, суб'єктивно або об'єктивно значущих матеріальних і духовних цінностей, формуванню у психіці людини способів інтелектуальних дій щодо вирішення проблемних завдань [2, с. 51]. Творчий рівень розгляду змісту проекту передбачає нестандартне розкриття проблеми, новий погляд на вивчене, інтегрування різних, вже знайомих способів та знаходження нового [6, с. 135].

При використанні методу проекту учні набувають важливих здібностей, пов'язаних з розвитком інтересу до практичної діяльності, засвоєнням культурних цінностей та ін. Творчі здібності – це насамперед уміння дитини знаходити особливий погляд на звичні об'єкти чи явища природи. Важливими

факторами проектної діяльності є: збільшення мотивації учнів при вирішенні завдань, формування почуття відповідальності, створення умов для взаємної співпраці між учителем і учням і, звичайно ж, розвиток творчих здібностей. Творча здатність – глибинна властивість індивідів створювати оригінальні цінності, приймати нестандартні рішення [7, с. 18].

Сьогодні основний інтерес учнів викликає практична діяльність, спрямована на вивчення навколишньої дійсності. Бажання дитини пізнавати – природно, але не так часто проявляється у традиційній системі навчання. Ж. Піаже стверджував, що навчаючи дітей певним навичкам та вмінням, дорослі досить часто позбавляють дитину можливості зробити своє особисте відкриття. Застосування вчителем початкових класів проектного методу під час уроків допомагає вирішити це складне завдання, і в учнів з'являється можливість бути новаторами, які самостійно відкривають щось нове як для себе, так і для однокласників.

Виконання проектів ґрунтується на виборі індивідуальної траєкторії навчання особистості. Траєкторія (маршрут) проєктно-творчого типу включає цілеспрямовану діяльність для «побудови» своєї особистості, яка пов'язана з формуванням та розвитком досвіду творчої діяльності молодшого школяра, соціальної відповідальності особистості перед собою, суспільством і природою. Вона є результатом взаємодії учнів з освітнім середовищем, заснована на реалізації власних інтересів, вчинків та орієнтована на формування досвіду творчої цінності учнів [1, с. 23]. Реалізувати цей інтерес допомагає проектна діяльність під час вивчення предмету «Я досліджую світ» у початкових класах. При реалізації проекту поряд із науковою стороною його змісту присутні такі сторони, як емоційно-ціннісна, діяльнісна та творча. Причому варто відзначити, що саме дані компоненти змісту предмета «Я досліджую світ» визначають, наскільки значущим для учнів є проект і як самостійно, індивідуально він виконаний [5, с. 31]. У процесі вивчення даного предмета у учнів молодших класів є можливість систематизувати, аналізувати, розширювати, поповнювати, поглиблювати отримані раніше знання про природні та соціальні об'єкти, осмислювати характер взаємовідносини людини та природи. Молодші школярі розуміють значущість здорового способу життя, шанобливого, уважного та толерантного ставлення до оточуючих людей (різного віку, різної національності та віросповідання, з особливими потребами та ін.), дбайливого ставлення до природи, історичних та культурних цінностей, за допомогою освоєння правил безпечної, екологічно грамотної та моральної поведінки в природі та в суспільстві.

Метою інтегрованого курсу «Я досліджую світ» є формування в учнів цілісної картини світу в процесі опанування соціального досвіду. Він охоплює систему знань про природу і суспільство, ціннісні орієнтації в різних сферах життєдіяльності, способи дослідницької діяльності. Інтегрований курс має сприяти розвитку наукової і технологічної грамотності учнів на основі набуття конкретного досвіду вирішення проблем. Очікувані результати – сформованість у молодших школярів екологічної та культурологічної грамотності, знання

морально-етичних та безпечних норм взаємодії з природою та людьми; виховання гармонійно сформованої, духовно-моральної особистості, що любить свою Батьківщину, усвідомлює свою приналежність до неї, цінує спосіб життя, традиції та особливості народів, що його населяють; особистості, що прагне динамічно брати участь у природоохоронному, здоров'язберігаючому і творчому процесі. Головними завданнями освітнього процесу щодо курсу «Я досліджую світ» є: соціалізація; розвиток пізнавальної активності та самостійності в отриманні знань про навколишній світ; розвиток особистісних, регулятивних, пізнавальних, комунікативних універсальних навчальних процесів; формування інформаційної культури (знання різних джерел інформації, вміння відбирати потрібну інформацію, систематизувати її та представляти). Діяльнісний характер набутих умінь і навичок учнів у комплексі з предметними, міжпредметними і особистісними знаннями сприяє формуванню компетентності у реальних життєвих ситуаціях.

Щоб підсилити інтересу до предмета «Я досліджую світ» вчителі початкових класів повинні застосовувати у процесі викладання нові та різноманітні форми й методи роботи. На даний час діяльнісний підхід є необхідною частиною процесу навчання. Однією з форм роботи під час уроків навколишнього світу, здатний пробудити інтерес учнів до предмета, сформувати самостійність освоєння нових знань, є проектна діяльність. На початкових етапах навчання першокласникам пропонують або спостерігати за експериментом, або виконувати нескладні досліди під наглядом учителя. Під час демонстраційних експериментів педагог демонструє учням методи роботи з об'єктами, акцентує увагу на важливих деталях, пояснює способи фіксації отриманих результатів, наголошує на послідовності виконання етапів експерименту та формулюванні висновків. Таку діяльність слід розпочинати з ознайомлення з інструкцією, де міститься план дій і зазначений спосіб фіксації спостережень [10, с. 16].

Однак найбільший інтерес у молодших школярів викликають завдання практичного характеру. Для них важливо взаємодіяти з матеріалом, який вони можуть знайти у звичному для них середовищі. Проектна діяльність у межах курсу «Я досліджую світ» сприяє усвідомленню учнем важливості природи для людини, необхідності гармонійного співіснування з нею, значущості здорового способу життя. Виконуючи навчальні проекти, школярі не лише здобувають теоретичні знання, а й розвивають практичні навички, комунікативні та дослідницькі вміння, навчаються плануванню, розподілу особистого часу та раціональному використанню ресурсів. У сучасних навчально-методичних комплексах значна увага приділяється саме цьому компоненту освіти, а педагог має широкий вибір проектних завдань. Вони розроблені так, щоб основна роль вчителя полягала у заохоченні самостійної роботи учнів: формулюванні питань, проведенні досліджень, аналізі отриманих результатів та обговоренні ідей.

Проектна діяльність молодших школярів включає кілька етапів, які відповідають структурі навчального процесу:

- Занурення в проект. Визначення та формулювання проблем, що стануть основою для роботи учнів. Висунення гіпотез, які потребують підтвердження або спростування. Важливо враховувати інтереси дітей та демонструвати практичне застосування отриманих знань.
- Організаційний етап. Розподіл учнів на групи, визначення напрямків досліджень, постановка завдань, вибір джерел інформації. На завершення цього етапу кожна група презентує класу свою структуру, розподіл ролей та очікувані результати.
- Виконання проекту. Пошук необхідної інформації, аналіз теоретичних матеріалів, збір даних. На цьому етапі учні можуть проводити опитування, анкетування, дослідження літературних джерел тощо.
- Оформлення та презентація результатів. Вибір способів обробки отриманих даних, створення підсумкової творчої роботи, у якій демонструється розуміння проблеми, мета, завдання та шляхи їх вирішення.
- Аналіз і рефлексія. Представлення результатів іншим учасникам у форматі доповіді, дискусії, рольової гри чи конференції. Учні аналізують отримані дані, перевіряють висунуті гіпотези та обговорюють можливі шляхи практичного застосування результатів [8, с. 196-197].

Проекти можуть бути як короткотривалими (виконаними за один урок – мікропроекти), так і довготривалими (протягом тижня, семестру чи навчального року – макропроекти). Будь-який експеримент викликає значний інтерес у школярів, а тривалий проект дає змогу не лише висунути гіпотезу, а й докладати зусиль упродовж певного часу для її перевірки. Наприклад, учень може отримати завдання виростити рослину та спостерігати за її розвитком. Він може передбачити результат, проте кінцевий висновок може суттєво відрізнитися від початкових очікувань [3, с. 104].

Наприкінці навчального року учні можуть презентувати свої проекти в класі або на шкільних наукових ярмарках, що підтверджує практичну значимість їхньої діяльності.

Таким чином, для інтенсивного розвитку та саморозвитку молодших школярів важливо стимулювати їхню дослідницьку активність, підтримувати природну допитливість і бажання експериментувати. Проте однієї мотивації недостатньо – учнів слід навчати спеціальним знанням, умінням і навичкам дослідницької діяльності. Використання методу проєктів у початковій школі є ефективним засобом стимулювання пізнавального інтересу учнів, розвитку їхнього критичного мислення та формування дослідницьких навичок. Завдяки інтеграції теоретичних знань із практичною діяльністю школярі не лише засвоюють навчальний матеріал, а й отримують можливість самостійно конструювати нові знання, що сприяє розвитку їхньої творчої та інтелектуальної самостійності.

Метод проєктів дозволяє реалізовувати діяльнісний підхід до навчання, що сприяє підвищенню мотивації учнів та формуванню їхньої здатності до

самоорганізації, відповідальності та ефективної комунікації. Виконання проєктів забезпечує міжпредметні зв'язки, що сприяє формуванню цілісного уявлення про навколишній світ і застосуванню отриманих знань у реальному житті.

Застосування методу проєктів у рамках курсу «Я досліджую світ» особливо актуальне, оскільки воно сприяє формуванню екологічної, соціальної та культурної грамотності, а також розвиває навички співпраці та роботи в групах. Проектна діяльність дозволяє молодшим школярам усвідомити значущість своїх досліджень та їхнього практичного застосування, що підсилює емоційно-ціннісний компонент освітнього процесу.

Таким чином, метод проєктів є одним із ключових інструментів модернізації початкової освіти, який забезпечує активне включення учнів у навчальний процес, формує у них навички самостійного дослідження та підготовлює їх до майбутньої науково-дослідницької діяльності. Використання цього методу є не лише педагогічною технологією, а й важливим механізмом розвитку особистості, що відповідає вимогам сучасного суспільства до освіти.

Література:

1.Бабій К. Н., Бахтарова А. М., Литвиненко І. Б. Нетрадиційний урок за проектною технологією. Управління школою. 2007. № 1. С. 22-25.

2.Бібік Н. М. Формування пізнавальних інтересів молодших школярів. К.: Віпол, 2008. 200 с.

3.Грошовенко О. П. Використання проектної технології у формуванні основ екологічної культури дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Вісник науково-методичних досліджень Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу / [ред. кол.: Слободинська Т.С. (гол. ред.) та ін.]. Вінниця: Вінницька міська друкарня, 2017. Вип. 4(24). С. 102-108

4.Додусенко Н. О. Проектна діяльність у початковій школі. Х.: Видавнича група «Основа», 2010. 223 с.

5.Інформаційно-методичне забезпечення проектно-технологічної діяльності вчителя: [навч.-метод. посібник] / Л. М. Забродська [и др.]. Х.: Видавнича група «Основа», 2007. 208 с.

6.Кіт Г. Г. Технологічні аспекти дослідницького навчання молодших школярів (з досвіду Заслуженого вчителя України Ю.М. Олійник). Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій: збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 6-8 квітня 2016 р.) / за ред. Г.С. Тарасенко. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. Вип. 5. С. 134-138.

7.Метод проєктів: особливості застосування в початковій школі. Посіб. для вч. поч. кл., студентів пед. факультетів вищих навчальних закладів. К.: Видавництво Київ. міського педаг. Ун-ту імені Б. Д. Грінченка, 2009. 42 с.

8.Никорак Н. Метод проєктів як засіб розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів. Гірська школа українських Карпат. 2017. № 17. С.191-198.

9.Савченко О. Я. Розвиток пізнавальної самостійності молодших школярів. К. : Рад. школа, 1982. 176 с.

10.Скоцька Ю.М. Активізація пізнавальної діяльності учнів засобами проектного навчання. Іноземні мови в сучасній школі. 2012. № 6. С. 14-20.